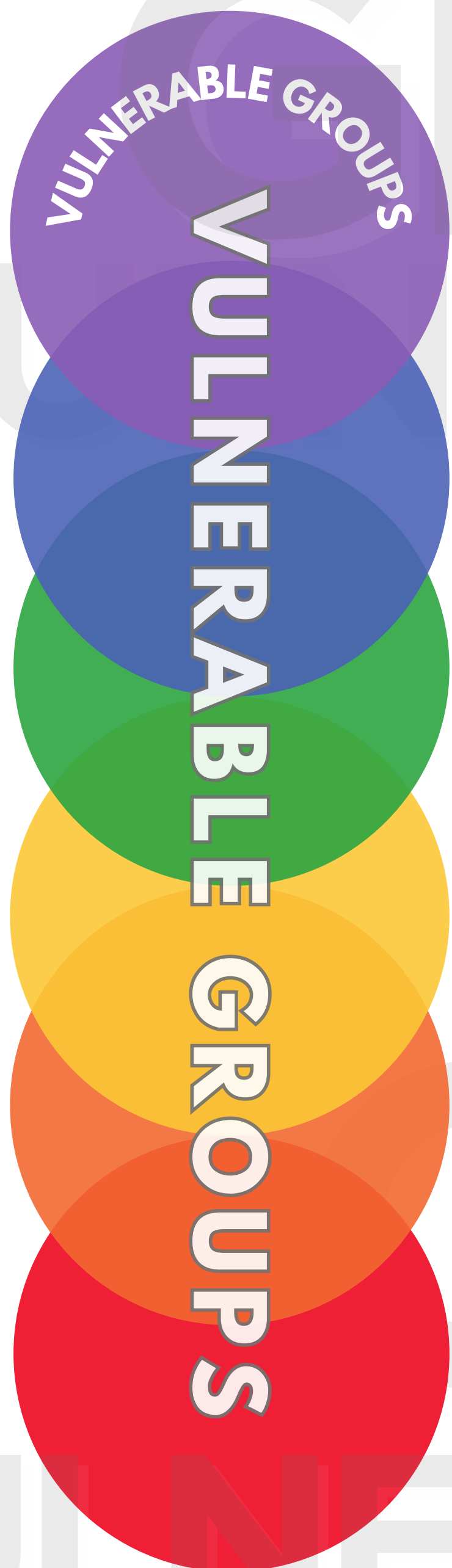

รายงานการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษา
และการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม
(กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ)

กลุ่ม เปราะบางทาง สังคม

VULNERABLE GROUPS

สนับสนุนสิทธิ โอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมของคนทุกคน...

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

รายงานการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้
ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม
(กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ)

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

સ ૬૯૧ ર

รายงานการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม
สำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม

(กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ)

กรุงเทพฯ : สกศ., 2567

30 หน้า

ISBN (E-book) : 978-616-270-504-5

รายงานการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับ

กลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ)

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 4/2568

ISBN (E-book)

978-616-270-504-5

จำนวนพิมพ์ (E-book)

—

จัดทำโดย

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0 2668 7123 ต่อ 2513 (กรรมาล), 2520 (สิริกานต์), 2542 (ภควดี)

โทรสาร 0 2243 1129

Website: www.onec.go.th

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 4/2568

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561- 2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เน้นวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติ ทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่งและมีคุณภาพ พร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มศักยภาพ สอดคล้องตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกกระดับ ทุกประเภท ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) หมายเหตุที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตอบสนองต่อโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต เป้าหมายที่ 3 ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมเพื่อให้สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน สร้างพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนทุกกลุ่มครอบคลุมทุกพื้นที่ กอปรกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ ตลอดจนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เต็มตามศักยภาพ

การพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ให้บรรลุแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและยุทธศาสตร์ชาตินั้น กลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากลุ่มคนในสังคมปกติ คือ กลุ่มเปราะบางทางสังคม โดยเป็นการพัฒนาให้กลุ่มเปราะบางทางสังคมได้รับการพัฒนาให้มีทักษะชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม มีการดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งรัฐจะต้องให้หลักประกันในการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและความต้องการในการแก้ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาของภาครัฐ ด้วยการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจ และการใช้การศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้แก่บุคคลทุกช่วงวัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานหลักในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายด้านศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงวัย ทุกระดับ และทุกกลุ่ม ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้จัดทำโครงการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคมให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นการศึกษาสภาพและแนวทางพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคมเพื่อให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของกลุ่มเปราะบาง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ

สำนักงานฯ มุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่า องค์ความรู้จากรายงานการศึกษาและพัฒนาแนวทาง
การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม (กลุ่มความหลากหลาย
ทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ) ฉบับนี้ จะเป็นส่วนหนึ่งและมีส่วนช่วย
ในการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่ละเลยคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าด้วยเชื้อชาติ ความยากไร้
ความถนัด หรือความต้องการที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ที่มีความเปราะบางทางสังคม
ให้สามารถเติบโตเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างภาคภูมิ เป็นการพัฒนา
ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

(รองศาสตราจารย์ประวิต เอราวรรณ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

	หน้า
บทนำ	ก
วัตถุประสงค์/กลุ่มเป้าหมายผู้ที่ได้รับผลประโยชน์	ค
ระยะเวลาดำเนินการ	ค
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	ค
กลุ่มความหลากหลายทางเพศ	1
วิธีดำเนินการวิจัย	2
ผลการศึกษา	3
ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา	5
กลุ่มชาติพันธุ์	10
กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่เป้าหมาย	11
วิธีดำเนินงาน	12
ผลการศึกษา	13
ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์	18
กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ	20
กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	21
ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการดำเนินงาน	21
ผลการศึกษา	22
ข้อเสนอแนะทางการจัดการเรียนรู้ในเบื้องต้นที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม: กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน	24
ข้อเสนอแนะทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม	26
คณะผู้จัดทำ	

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ที่เน้นการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ ตามประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับ ทุกประเภท โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนในการจัดการศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่จำเป็นต้องพัฒนาระบบการเรียนรู้ในชุมชนให้เข้าถึงความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา และ การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัวและชุมชน ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัดฐานที่ดีในสังคม การสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของประชากรให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของโลก ในอนาคต สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม นอกจากนี้แผนระดับที่ 2 ได้แก่ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนที่ 12 การพัฒนาการเรียนรู้ แผนแม่บทย่อย การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้กำหนดเป้าหมายการให้คนไทยมีการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลเพิ่มขึ้น มีทักษะที่จำเป็นของโลกศตวรรษที่ 21 มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560 - 2570) หมายเหตุที่ 12 ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต เป้าหมายที่ 3 ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการจูงใจที่เหมาะสมเพื่อให้สถาบันการศึกษาหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน สร้าง พัฒนาแหล่งเรียนรู้และพื้นที่สร้างสรรค์ ที่มีคุณภาพ มีสาระที่ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนทุกกลุ่ม ครอบคลุมทุกพื้นที่ และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มุ่งให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐาน การศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ

การดำเนินงานพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้บรรลุแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาตินั้น กลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากลุ่มคนในสังคมปกติ คือ กลุ่มเปราะบางทางสังคม ให้มีทักษะชีวิตที่สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม และการดึงพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อนเพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยรัฐจะต้องให้หลักประกันในการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญและความต้องการในการแก้ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา

ของภาครัฐ ด้วยการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจ และการใช้การศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้แก่บุคคลทุกช่วงวัย

สำหรับกลุ่มผู้ที่มีความเปราะบางทางสังคม เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งกลุ่มเปราะบางทางสังคมนั้น สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2560) ได้จัดประเภท/ กลุ่มของผู้ที่มีความเปราะบางทางสังคมไว้ ได้แก่ เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้หญิง คนเร่ร่อน/คนไร้บ้าน กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ผู้พิการทางกายและจิต คนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและการเรียน ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์คนที่มีปัญหาสถานะบุคคล คนไร้รัฐสัญชาติ คนพลัดถิ่น ผู้ต้องขังในทัณฑสถาน คนยากจน และแรงงานต่างด้าว เป็นต้น กลุ่มเปราะบางทางสังคมเป็นกลุ่มที่ได้รับความเหลื่อมล้ำทางโอกาสในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมในหลาย ๆ ส่วน อาทิ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน (เศรษฐกิจ) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์พึ่งพากันของผู้คน สิทธิทางด้านการเมือง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลรักษาสุขภาพ การเข้าถึงการศึกษา และอื่น ๆ ส่งผลต่ออำนาจต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร รวมถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมและเกิดการเลือกปฏิบัติในที่สุด

นอกจากนี้ ความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID - 19 ยิ่งส่งผลกระทบร้ายแรงต่อความเสมอภาคทางการศึกษา โดยในกรณีที่เลวร้ายที่สุดนั้น คือ เด็ก ๆ ทั่วโลกกว่าร้อยละ 94 หรือ 1.6 พันล้านคนต้องออกจากระบบการศึกษา โดยผู้เรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในปัจจุบันขาดการศึกษาแล้วอย่างน้อยครึ่งปี และผู้เรียนที่มีทุนทรัพย์ปานกลางก็จวนเจียนจะขาดการศึกษา กรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดพบในคนพิการ จากข้อมูลของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่า ก่อนการระบาดของโรคติดเชื้อ COVID - 19 คนพิการและผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ มักถูกแยก (segregate) จากชุมชนปกติ และยิ่งย่ำแย่ในภาวะวิกฤต โดยสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมดังกล่าว ได้แก่ นโยบายที่ไม่ครอบคลุม และไม่นำไปสู่การพิทักษ์สิทธิคนพิการ หรือจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้ความช่วยเหลือ ฝึกฝน รวมถึงการพัฒนาคนพิการอย่างจริงจัง คนพิการมีแนวโน้มถูกเลือกปฏิบัติเพราะหน่วยงานขาดแรงจูงใจในการพัฒนา การขาดความพยายามในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและการช่วยเหลือที่เหมาะสม กลายเป็นความต้องการพิเศษถูกละเลยในภาวะปกติและถูกลืมในภาวะวิกฤต

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายด้านศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงวัย ทุกระดับ และทุกกลุ่ม ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้จัดทำโครงการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคมให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ที่มุ่งหมายให้เกิดแนวปฏิบัติอย่างชัดเจน มีการสังเกตการณ์ รวบรวมข้อมูล และศึกษาผลการดำเนินนโยบายอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการศึกษาสภาพและแนวทางพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคมเพื่อให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่ละเลยคนทุกกลุ่ม ไม่ว่าด้วยเชื้อชาติ ความยากไร้ ความถนัด หรือความต้องการที่แตกต่างกัน กลุ่มผู้ที่มีความเปราะบางทางสังคม สามารถเติบโตเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ได้อย่างภาคภูมิ เด็กไทยทุกคนเติบโตพร้อมโอกาสที่จะพัฒนาตนเองตามศักยภาพเฉพาะตนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อประเทศไทยก้าวข้าม “ความเหลื่อมล้ำ” สู่ “ความเสมอภาค” ในการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม 3 กลุ่ม ได้แก่

- (1) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ
- (2) กลุ่มชาติพันธุ์
- (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์

1) กลุ่มเปราะบางทางสังคมทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ (2) กลุ่มชาติพันธุ์ และ (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ

2) หน่วยงานทุกระดับ ทุกสังกัด ทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคมในระดับจังหวัดและระดับชาติ อาทิ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยกรุงเทพมหานคร กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ระยะเวลาดำเนินการ

จำนวน 1 ปี เริ่มต้น เดือน ตุลาคม 2566 สิ้นสุด เดือน กันยายน 2567

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) หน่วยงานทุกระดับ ทุกสังกัด ทุกกระทรวงที่เกี่ยวข้อง สามารถนำแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มเปราะบางทั้ง 3 กลุ่ม ให้เข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2) กลุ่มเปราะบางทางสังคมทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ (2) กลุ่มชาติพันธุ์ และ (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและเกิดทักษะ/สมรรถนะที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กลุ่ม

ความหลากหลายทางเพศ

กลุ่มความหลากหลายทางเพศ

การศึกษาสภาพระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา และทัศนคติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศต่อระบบนิเวศฯ และ 2) จัดทำข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดกลุ่มตัวอย่าง ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการดำเนินงาน และผลการศึกษา ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

• ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตกรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน 6 แห่ง โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงสถานศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ในสถานศึกษา แบ่งสถานศึกษาออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) สถานศึกษาประเภทชายล้วน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเทพศิรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และโรงเรียนวัดสุทธิวราราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

2) สถานศึกษาประเภทหญิงล้วน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสายปัญญาในพระบรมราชินูปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

3) สถานศึกษาประเภทสหศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนโพธิสารพิทยากร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 และโรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2

ทั้งนี้ กำหนดผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษาทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ ผู้แทนผู้เรียน 4 คน/โรงเรียน ผู้สอนหรือบุคลากรทางการศึกษา 4 คน/โรงเรียน และผู้ปกครอง 2 คน/โรงเรียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 60 คน

• เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสอบถามความคิดเห็น เรื่อง การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา มีการสอบถามเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา 9 ด้าน ได้แก่ (1) ความรู้สึกปลอดภัย (2) การสนับสนุนจากผู้สอนหรือบุคลากรทางการศึกษา (3) กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง (4) การยอมรับจากเพื่อน (5) การเข้าถึงข้อมูล (6) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (7) การตอบสนองต่อการเลือกปฏิบัติ (8) การฝึกอบรมผู้สอนหรือบุคลากรทางการศึกษา

2) แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา มีการสอบถามเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลาย

ทางเพศในสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ (1) ประสบการณ์ในห้องเรียน (2) นโยบายและการสนับสนุนในโรงเรียน (3) ความรู้สึกทางอารมณ์และจิตใจ (4) ข้อเสนอแนะและการปรับปรุง

3) แบบสังเกตการณ์ เรื่อง การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ (1) ความรู้สึกปลอดภัยในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (2) การสนับสนุนจากผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา (3) กิจกรรมหรือเครือข่ายที่ส่งเสริมความหลากหลายทางเพศ (4) ความเข้าใจและการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมชั้น (5) การตอบสนองต่อการเลือกปฏิบัติ และ (6) สภาพแวดล้อมทางกายภาพในสถานศึกษา

- **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยประสานผู้เกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลดังกล่าว และลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ณ สถานศึกษากลุ่มเป้าหมายทั้ง 6 แห่ง ตามวัน เวลาที่กำหนด

- **การวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล** ใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (ความเหมือน ความต่าง) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา และทัศนคติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศต่อระบบนิเวศฯ จากนั้น สังเคราะห์ เรียบเรียง เพื่อจัดทำรายงานผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา และ (ร่าง) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาสภาพระบบนิเวศการเรียนรู้ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษาและทัศนคติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศต่อระบบนิเวศการเรียนรู้ และจัดทำรายงานผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา รวมทั้งจัดทำ (ร่าง) ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ผลการศึกษาดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษาและทัศนคติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศต่อระบบนิเวศการเรียนรู้ฯ พบว่า สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาทั้งสถานศึกษาประเภทชายล้วน ประเภทหญิงล้วน และประเภทสหศึกษา ต่างมีความพยายามในการปรับตัวเพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับต่อกลุ่ม LGBTQIA+ ในสถานศึกษา โดยจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ และสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา อย่างไรก็ตามผู้เรียนบางกลุ่มยังต้องเผชิญกับปัญหาการกลั่นแกล้งและขาดพื้นที่ปลอดภัยอย่างแท้จริง สรุปได้ดังนี้

1) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยแบ่งตามประเภทของสถานศึกษาได้ 3 ประเภท คือ สถานศึกษาประเภท (1) ชายล้วน (2) หญิงล้วน และ (3) สหศึกษา มีความคล้ายคลึงกัน แต่สถานศึกษาประเภทชายล้วนมีความท้าทายในการยอมรับความหลากหลายทางเพศมากกว่าสถานศึกษาประเภทหญิงล้วน และมีแนวโน้มการยอมรับที่ดีขึ้นในบางกรณี สำหรับสถานศึกษาประเภทสหศึกษา จะพบว่า บางแห่งมีการพัฒนาและส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา เช่น การสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space)

การอบรมสร้างความเข้าใจแก่บุคลากรทางการศึกษา การสนับสนุนด้านนโยบายและกิจกรรมที่มุ่งสร้างบรรยากาศและพื้นที่ ที่ปลอดภัยเพื่อการเรียนรู้สำหรับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

2. ทักษะของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ สามารถวิเคราะห์ได้ในหลายแง่มุม ทั้งด้านความรู้สึกปลอดภัย ความมั่นใจ และการได้รับการสนับสนุนจากผู้คนรอบข้าง สรุปได้ดังนี้

- 1) ด้านความรู้สึกปลอดภัยและการได้รับสนับสนุน ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ จะรู้สึกปลอดภัย เมื่อได้รับการยอมรับจากครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียน และผู้ปกครอง
- 2) ด้านปัญหาการกลั่นแกล้ง (Bullying) การกลั่นแกล้งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 3) ด้านการยอมรับจากเพื่อนร่วมชั้น โดยการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมชั้นเรียน จะช่วยลดความเครียด ความกังวล และยังช่วยเพิ่มความมั่นใจในการเรียนรู้และการแสดงออก
- 4) ด้านผลกระทบเชิงบวกจากกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรมที่ช่วยสร้างความตระหนักรู้ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนกลุ่ม LGBTQIA+ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ และลดอคติที่อาจเกิดขึ้นในกลุ่มผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

3. บทบาทของผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา สามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

- 1) การปรับบทบาทของผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ผู้สอนควรเปลี่ยนบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ซึ่งหมายถึง การสนับสนุนผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มุ่งสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดและอัตลักษณ์ของผู้เรียน การชี้แนะแนวทางและให้คำปรึกษาเชิงบวกแก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม
- 2) การฝึกอบรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) โดยการฝึกอบรมจะช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้และลดอคติในประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ทั้งยังช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ ตลอดจนการจัดการสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน LGBTQIA+ นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและปลอดภัยให้กับผู้เรียนกลุ่มดังกล่าว
- 3) การสนับสนุนผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนผู้เรียนอย่างเป็นพันธมิตร (Ally) คอยให้กำลังใจ และเปิดใจยอมรับความหลากหลายของผู้เรียนแต่ละคน รวมทั้งสนับสนุนการสร้างพื้นที่ปลอดภัย และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาตนเองด้วยความมั่นใจและทักษะทางสังคมที่เหมาะสมของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQIA+

4. แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ได้ ดังนี้

- 1) ด้านการปรับปรุงระเบียบการแต่งกาย โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกแต่งกายตามความสบายใจและสะท้อนอัตลักษณ์ทางเพศของตนเองได้อย่างอิสระบนพื้นฐานของความเหมาะสม

2) ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยจัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ LGBTQIA+

3) ด้านการสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) โดยออกแบบสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการแสดงออกและลดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ

4) ด้านการจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ โดยจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศผ่านกระบวนการ/รูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การบรรยาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาในประเด็นข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนามาตรการที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา เช่น การลดอคติทางเพศ การสร้างความเข้าใจในระดับโครงสร้าง และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้เรียนทุกคน

ข้อเสนอแนะทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา

1) การพัฒนานโยบายและแนวปฏิบัติในสถานศึกษา ควรจัดทำนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศไว้อย่างชัดเจน โดยดำเนินการ

(1) จัดทำนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศที่ชัดเจน ครอบคลุมสาระสำคัญต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เช่น การระบุเป้าหมาย แนวทางการป้องกันการเลือกปฏิบัติมาตรการจัดการปัญหาการกลั่นแกล้งในสถานศึกษา เป็นต้น

(2) จัดทำคู่มือ สำหรับผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา เกี่ยวกับการสนับสนุนผู้เรียนกลุ่ม LGBTQIA+ ครอบคลุมแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น การกลั่นแกล้งหรือการเลือกปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สอนหรือบุคลากรทุกคนมีแนวทางและเครื่องมือในการให้การสนับสนุนผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เรียนอาจประสบกับความท้าทายจากการถูกกลั่นแกล้ง การเลือกปฏิบัติ หรือการขาดการยอมรับในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้

(3) เผยแพร่นโยบายและคู่มือผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้และนำไปปฏิบัติในวงกว้าง เช่น เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุม เอกสารเผยแพร่ หรือสื่อในพื้นที่สาธารณะ รวมถึงการส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจและการเคารพในความแตกต่าง พร้อมแนะนำวิธีการให้การสนับสนุนทางจิตใจแก่ผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) เช่น การแนะนำแหล่งที่ปรึกษาภายในหรือภายนอกสถานศึกษา ที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นจากการเผชิญกับอคติหรือความไม่ยอมรับ

2) การอบรมและพัฒนาบุคลากร ควรจัดอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ สิทธิขั้นพื้นฐาน และวิธีส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทุกมิติ รวมถึงพัฒนาทักษะการสื่อสาร การจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้ง และการป้องกันการกลั่นแกล้งโดยเน้นการปฏิบัติจริง เพื่อให้บุคลากรสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น

(1) จัดอบรมเพื่อเพิ่มความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศ และทักษะการสนับสนุนผู้เรียน LGBTQIA+

(2) เนื้อหาการอบรมควรมีเนื้อหาหลัก ๆ เช่น ส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQIA+) รวมถึงความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางเพศและการแสดงออกทางเพศ เช่น ความหมายของคำว่า Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer, Intersex, Asexual และคำที่ใช้ในการอธิบายอัตลักษณ์เพศในทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งอบรมด้านการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดการตีตรา หรือการเลือกปฏิบัติ รวมถึงสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตัวเอง และจัดการกับการกลั่นแกล้ง (Bullying)

3) การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมและปรับเนื้อหาหลักสูตรในรายวิชาต่าง ๆ ให้ครอบคลุมเรื่องสิทธิมนุษยชนและความหลากหลายทางเพศ ตัวอย่างเช่น

- วิชาภาษาไทย โดยการสอนทักษะการเขียนและการพูด โดยเฉพาะการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้ภาษาที่ไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติและการตีตราผู้อื่น เช่น การใช้ภาษาในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ การเขียนเรื่องราวที่สะท้อนถึงประสบการณ์ของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลาย การฝึกทักษะการสื่อสารที่เป็นมิตรและเคารพความแตกต่าง

- วิชาสุขศึกษา ผู้สอนสามารถบรรจุประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศและการเคารพสิทธิมนุษยชนโดยการสอนเกี่ยวกับสุขภาพทางเพศ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติตามอัตลักษณ์ทางเพศ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิทางเพศสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายที่แตกต่าง รวมถึงการสอนเรื่องการป้องกันการละเมิดทางเพศ การใช้ชีวิตในความหลากหลายทางเพศ และการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเรื่องสุขภาพจิตในบริบทของ LGBTQIA+

- วิชาสังคมศึกษา โดยการสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่าง และให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นทางสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมในเรื่องของเพศสภาพและการเลือกปฏิบัติในสังคม การสอนเรื่องความหลากหลายทางเพศในมิติของสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมในรายวิชาสังคมและประวัติศาสตร์ โดยสอนเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและการต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่ม LGBTQIA+ รวมถึงการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายที่ช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมกันในสังคมในด้านต่างๆ เช่น การออกกฎหมายปกป้องสิทธิของผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศหลากหลาย และการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อการยอมรับและเข้าใจในความหลากหลายทางเพศแต่ละยุคสมัย เป็นต้น

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจมีการจัดกิจกรรมเสริมเพิ่มเติมอื่น ๆ ที่สนับสนุนการสร้าง ความเข้าใจและส่งเสริมการยอมรับในความต่าง เช่น การจัดเสวนา (Panel Discussions or Talks) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ LGBTQIA+ หรือการจัดแสดงศิลปะ (Art Exhibitions or Performances) ที่สะท้อนความหลากหลายทางเพศ ตลอดจนสนับสนุนการจัดกิจกรรมร่วมกับ

ชุมชน ที่เชื่อมโยงกับประเด็น LGBTQIA+ เช่น งาน Pride หรือกิจกรรมเครือข่าย LGBTQIA+ เป็นต้น

4) การสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) ควรจัดพื้นที่เฉพาะในสถานศึกษาที่จะช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนกลุ่ม LGBTQIA+ ได้มีพื้นที่สำหรับพูดคุย แลกเปลี่ยนความเห็น หรือขอคำปรึกษาในประเด็นต่าง ๆ ร่วมกันได้โดยไม่ต้องกังวล รวมทั้งส่งเสริมการสร้างชมรมหรือกลุ่มสนับสนุนผู้เรียน LGBTQIA+ ให้มีพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์และได้รับการสนับสนุน รวมทั้งจัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน LGBTQIA+ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

5) การสนับสนุนจากชุมชนและครอบครัว ควรจัดอบรมหรือจัดเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง สำหรับกลุ่มเป้าหมาย คือ “ผู้ปกครอง” เพื่อสร้างความเข้าใจประเด็นความหลากหลายทางเพศ การให้ข้อมูลและทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ ก็เพื่อช่วยให้ผู้ปกครองสามารถสนับสนุนบุตรหลาน LGBTQIA+ ได้ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างเหมาะสม รวมทั้งสร้างความร่วมมือกับชุมชนภายนอกได้ เช่น องค์กรที่สนับสนุนสิทธิของกลุ่ม LGBTQIA+

จากข้างต้น สรุปแนวทางดำเนินการสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้มีความหลากหลายทางเพศในสถานศึกษา ได้ดังนี้

แนวทางดำเนินการสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในสถานศึกษา		
แนวทางดำเนินการ	วิธีการปฏิบัติ	วิธีการดำเนินการ
1. ด้านนโยบายและแนวทาง		
สร้างนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและป้องกันการเลือกปฏิบัติในสถานศึกษา	- จัดทำนโยบายและมาตรการชัดเจน - เผยแพร่นโยบายผ่านการประชุมหรือเอกสาร - พัฒนาเอกสารคู่มือสำหรับผู้สอนและบุคลากรเพื่อสนับสนุน LGBTQIA+	- จัดทำร่างและประกาศนโยบายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ - จัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา
2. ด้านการอบรมและพัฒนาบุคลากร		
จัดอบรมผู้สอนและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการสนับสนุนส่งเสริมความเท่าเทียม	- จัดอบรมเกี่ยวกับคำศัพท์ LGBTQIA+ - ฝึกการสื่อสารอย่างเหมาะสม - ฝึกการจัดการปัญหา เช่น การกลั่นแกล้ง เป็นต้น	- จัดการอบรมที่ครอบคลุมมิติของการสร้างความเข้าใจในเรื่อง LGBTQIA+ - ส่งเสริมการฝึกทักษะการสื่อสารและการจัดการปัญหาภายในสถานศึกษา
3. ด้านการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้		
ปรับปรุงหลักสูตรให้มีเนื้อหาที่สนับสนุนความหลากหลายและลดอคติทางเพศ	- เพิ่มเนื้อหา LGBTQIA+ ในวิชาภาษาไทย สุขศึกษา สังคมศึกษาและประวัติศาสตร์ - จัดกิจกรรมเสวนาและศิลปะเกี่ยวกับ LGBTQIA+ - สนับสนุนความสามารถของผู้เรียน LGBTQIA+ ในการวางแผนการดำเนินชีวิต	- ปรับปรุงเนื้อหาในวิชาต่าง ๆ ให้ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับ - จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจ LGBTQIA+ เช่น เสวนา นิทรรศการ หรือจัดแสดงศิลปะ เป็นต้น
4. ด้านการสร้างพื้นที่ปลอดภัย		
สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้หรือสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและยอมรับความหลากหลาย	- สร้างห้องปรึกษาส่วนตัว - ตั้งชมรมหรือกลุ่มสนับสนุน LGBTQIA+ - จัดกิจกรรมวันสำคัญ เช่น Pride Month	จัดตั้งพื้นที่ให้คำปรึกษาพื้นที่ปลอดภัยและเป็นส่วนตัวสนับสนุนการรวมกลุ่มของ LGBTQIA+ เพื่อสร้างความมั่นใจและเครือข่ายสนับสนุน
5. ด้านการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน		
ให้ข้อมูลและสร้างความเข้าใจแก่ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับความหลากหลาย	- อบรมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับ LGBTQIA+ - จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในวงกว้าง แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์	- จัดอบรมและให้ข้อมูลแก่ผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจ - ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

แนวทางดำเนินการสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในสถานศึกษา		
แนวทางดำเนินการ	วิธีการปฏิบัติ	วิธีการดำเนินการ
6. ด้านการติดตามและประเมินผล		
พัฒนาระบบติดตามเพื่อประเมินผลลัพธ์และปรับปรุงแนวทางดำเนินการ	- ติดตามสถานการณ์และจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคที่ LGBTQIA+ (เผชิญ) - ใช้แบบสำรวจและการสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผล - ปรับปรุงและอัปเดตฐานข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ	- เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและผลลัพธ์การดำเนินงาน - ใช้ข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้จากการติดตามและประเมินผลเพื่อปรับปรุงแนวทางและพัฒนานโยบายอย่างต่อเนื่อง

กลุ่ม ชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบาง (กลุ่มชาติพันธุ์) มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

- 1) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) ออกแบบรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีรายละเอียดกลุ่มเป้าหมาย วิธีการดำเนินงานและผลการศึกษา ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่เป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม/พื้นที่ ได้แก่

1) **ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า บ้านผาหมี่ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย** ซึ่งความน่าสนใจของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว คือ การที่ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อเปิดรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัด อีกทั้งยังพบเห็นการควบคุมสอดส่องวิถีชีวิต ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวอาข่าผาหมี่ของหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการเลือกพื้นที่/กลุ่มชาติพันธุ์นี้ ก็เพื่อต้องการศึกษาความต้องการด้านการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชนชาติพันธุ์ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

2) **ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ (โพล่ง) บ้านสะเนพ่อง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี** เป็นชุมชนที่มีการรวมตัวกันก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศรีสุวรรณสะเนพ่อง (วิถีกะเหรี่ยงทุ่งใหญ่นเรศวร) ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ให้ชุมชนสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ด้วยตนเอง มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เป้าหมายเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจกับคนพื้นที่ตั้งแต่รุ่นเยาวชนให้มีวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันกับป่า เน้นหลักสูตรพัฒนาสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ เช่น หลักสูตรการทำไร่หมุนเวียน การทอผ้ากะเหรี่ยง การเรียนรู้ภาษากะเหรี่ยง รวมถึงประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาอาชีพเพื่อให้คนในชุมชนรู้ถึงรากถึงแก่นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่พวกเขามีอยู่ เช่น การทำไร่ข้าวจากไร่หมุนเวียน การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพริกกะเหรี่ยงเพื่อเพิ่มมูลค่า อย่างไรก็ตามกระบวนการสอนจากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนยังไม่เพียงพอต่อการสร้างทักษะอาชีพ มีการจัดตั้ง ‘โครงการส่งเสริมเรียนรู้อาชีพเกษตรผสมผสานสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในตำบลไล่โว่’ เพื่อสร้างกลไกอาชีพภายใต้การมีชุมชนเป็นฐานคงวิถีชีวิตกะเหรี่ยงเกื้อกูลป่าและมีรายได้ที่ยั่งยืนพอเพียงในชุมชน มีการรวมกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจทั้งสิ้น ๖๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนในศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะออกไปเรียนนอกหมู่บ้าน ดังนั้น การเลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ในการศึกษาก็เพื่อต้องการศึกษาถึงรูปแบบการจัดการเรียนตามวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อนำมาถอดบทเรียนและพัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3) **ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านปากกล้วย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่** เป็นชุมชนที่มีการนำเอา “พิธีโป่งเย่ง เเมอเจ้า” บูรณาการเป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรชุมชนท้องถิ่นที่เน้นให้เด็กเรียนรู้เรื่องราวการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์ โดยการเลือกพื้นที่นี้เป็นพื้นที่

ในการศึกษาก็เพื่อต้องการศึกษากระบวนการบูรณาการความรู้แบบดั้งเดิมกับความรู้แบบสากลที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน

วิธีการดำเนินงาน

การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการและระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นโยบายการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร/ไม่มีสัญชาติไทย/กลุ่มชาติพันธุ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มประชากรเฉพาะเช่นกลุ่มชาติพันธุ์

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Questionnaire) มีการสำรวจความต้องการด้านการศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยด้วยแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างน้อย 3 กลุ่ม ที่มีบริบทและวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม

สำหรับเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มผู้จัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบที่รัฐจัดให้/การจัดการศึกษาทางเลือกที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จัดการกันเอง เช่น ครูและผู้อำนวยการสถานศึกษา (2) กลุ่มผู้ประกอบการและผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และ (3) กลุ่มนักเรียน เด็กและเยาวชนชาติพันธุ์ เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก โดยเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามสำรวจความต้องการด้านการศึกษา ออกแบบเป็นแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์

สำหรับ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ (1) กลุ่มครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์/มีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เรียนร่วมอยู่ด้วย (2) กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งผู้นำทางการและผู้นำตามวัฒนธรรม ที่มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดการศึกษาในชุมชน และ (3) กลุ่มผู้ประกอบการที่มีบุตรหลานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์

3) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การถอดบทเรียนและวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขและปัจจัยที่มีความจำเป็นต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีการเปรียบเทียบกับแนวนโยบายของรัฐในการจัดการศึกษาและตัวอย่างการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งในและต่างประเทศ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็น (ร่าง) ข้อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ มีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของการนำ (ร่าง) แนวทางดังกล่าวไปใช้จริง และสรุปเป็นแนวทางฯ ที่เป็นรูปธรรมสามารถใช้ได้จริงในการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

ผลการศึกษา

การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบาง (กลุ่มชาติพันธุ์) พบข้อมูล/ข้อค้นพบสำคัญ ประกอบด้วย

- 1) สภาพการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) ความต้องการด้านการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์
- 3) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์
- 4) แนวทางจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์
- 5) ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์

โดยมีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

1) **สภาพการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์** พบปัญหา 3 ประการของการจัดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ (1) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงบริการพื้นฐาน (2) ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และ (3) สภาพแวดล้อมและทรัพยากรในโรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

1.1) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงบริการพื้นฐาน

แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาที่ให้หลักประกันการเข้าถึงการศึกษาอย่างเสมอภาค แต่กลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากยังคงขาดโอกาสในการเข้าศึกษาอย่างเหมาะสม สาเหตุอาจมาจากปัจจัยหลายประการ อาทิ การขาดโครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์มักอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหรือภูเขาสูง ส่งผลให้การเดินทางไปโรงเรียนเป็นเรื่องยากลำบาก ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์หลายแห่งมีรายได้น้อย เด็กจำเป็นต้องทำงานในไร่หรืองานเกษตรของครอบครัว ส่งผลให้ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาค้นคว้าได้ ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มักใช้ภาษาท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างจากระบบการศึกษาหลักที่ใช้การอ่าน - เขียนภาษาไทยกลาง ส่งผลให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์พบปัญหาในช่วงเริ่มต้นของการเรียน เกิดความล่าช้าในการพัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิดวิเคราะห์ ขาดครูผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรม โดยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์มักขาดบุคลากรครูที่มีความเข้าใจในภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

1.2) ปัจจัยทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ทั้งในเชิงบวกและเชิงอุปสรรค เช่น ระบบเครือญาติและผู้นำความเชื่อในบางกลุ่มอาจสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ขณะเดียวกันความเชื่อบางอย่างก็อาจจำกัดบทบาทของเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนด้วย ซึ่งปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ ค่านิยมในครอบครัว บางชุมชนอาจให้ความสำคัญกับการสืบทอดงานเกษตร/หัตถกรรมตามประเพณีมากกว่าการศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นประโยชน์ในแง่การรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ก็อาจเป็นข้อจำกัดทำให้เกิดการออกจากระบบการศึกษาที่รวดเร็ว ภาระการทำงานในครัวเรือน การที่เด็กต้องช่วยเหลือครอบครัวในงานเกษตรหรืองานในบ้าน อาจทำให้ไม่มีเวลาเต็มที่ในการเรียนรู้ตามหลักสูตรปกติ ความเชื่อทางศาสนา/พิธีกรรมท้องถิ่น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา/พิธีกรรมตามฤดูกาล อาจทำให้เด็กขาดเรียนเป็นเวลานาน ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการศึกษา

1.3) สภาพแวดล้อมและทรัพยากรในโรงเรียน

โรงเรียนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์มักขาดแคลนทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร อุปกรณ์ การเรียนการสอน งบประมาณในการพัฒนาโรงเรียน รวมทั้งขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต ทำให้การเข้าถึงสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ซึ่งสภาพแวดล้อมและทรัพยากรในโรงเรียนที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ จำนวนครูไม่เพียงพอ ปริมาณครูและอัตราส่วนครูต่อนักเรียนยังต่ำกว่ามาตรฐาน โดยเฉพาะครูที่มีความเชี่ยวชาญในภาษาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของชุมชน หลักสูตรไม่สอดคล้องกับบริบท เนื้อหาการเรียนการสอนในหลักสูตร กระแสหลักไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียนในชุมชน ทำให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ขาดนวัตกรรมการเรียนรู้ การใช้วิธีสอนแบบบรรยาย (lecture-based) เป็นหลัก ไม่ได้เน้นปฏิบัติจริง หรือการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ทำให้เด็กไม่ได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์หรือสร้างสรรค์

2) ความต้องการด้านการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถสรุปประเด็นความต้องการของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในการจัดการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมในประเทศไทยได้ 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1) ความต้องการด้านภาษาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

(1) การเรียนการสอนสองภาษา (Bilingual Education) ชุมชนต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ภาษาแม่ (ภาษาท้องถิ่น) ควบคู่กับภาษาไทยกลาง เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างเข้าใจลึกซึ้ง

(2) การบูรณาการองค์ความรู้พื้นถิ่นในหลักสูตร ชุมชนต้องการเห็นความรู้เกี่ยวกับ ประเพณี พิธีกรรม งานเกษตรแบบพื้นบ้าน ศิลปะดนตรีและงานช่างฝีมือได้รับการสอดแทรกในหลักสูตร

(3) การส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณี ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองเห็นความสำคัญ และต้องการให้มีการปลูกฝังคุณค่าทางวัฒนธรรมให้แก่เด็ก เพื่อให้เกิดความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมหรือเทศกาลทางศิลปวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การแข่งขันดนตรีพื้นถิ่น การทำอาหารพื้นบ้าน หรือการสืบทอดงานหัตถกรรม

2.2) ความต้องการด้านโครงสร้างและทรัพยากรการศึกษา ประกอบด้วย

(1) การขยายโอกาสในการเข้าถึงโรงเรียน โดยชุมชนในพื้นที่ห่างไกลต้องการให้รัฐหรือองค์กรภายนอกสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และสัญญาณอินเทอร์เน็ต เพื่อให้โรงเรียนมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน มีข้อเสนอให้มีการพัฒนาการบริการรถรับส่งนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล

(2) การพัฒนาบุคลากรครู กลุ่มชาติพันธุ์มีความต้องการครูที่มีทักษะหรือภูมิรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถพูดภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้

(3) อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน ชุมชนหลายแห่งยังขาดสื่อการเรียนรู้อันที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในชุมชนชาติพันธุ์ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์และสื่อที่มีคุณภาพ

2.3) ความต้องการด้านวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

(1) กิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Hands-on Activities) ชุมชนให้ความสำคัญกับการฝึกปฏิบัติจริง โดยเฉพาะในงานเกษตรพื้นบ้าน

(2) การผสมผสานความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีข้อเสนอให้เชื่อมโยงองค์ความรู้สากล เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เข้ากับวิถีคิดและการปฏิบัติในท้องถิ่น อาทิ การคำนวณปริมาณน้ำฝนและการวางแผนการปลูกพืช หรือการใช้วิทยาศาสตร์พื้นฐานที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ภาคสนามพร้อมกับปราชญ์ชุมชนหรือเกษตรกรในพื้นที่

(3) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) ชุมชนต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมที่นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้จากสถานที่จริง เช่น ฟาร์ม ป่า ลำธาร วัด หรือศูนย์วัฒนธรรมมีการเสนอรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based Learning) ที่ให้เด็กได้ตั้งคำถามและค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ผ่านการสืบค้นข้อมูลภายในชุมชน

2.4) ความต้องการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภายนอก ประกอบด้วย

(1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ชุมชนต้องการให้โรงเรียนร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และสนับสนุนงบประมาณ

(2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการสอนกิจกรรมภาคปฏิบัติ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงวัฒนธรรม

(3) การสนับสนุนนโยบายจากภาครัฐ ชุมชนมีความคาดหวังให้รัฐสนับสนุนงบประมาณและกำหนดนโยบายที่เอื้อให้เกิดการบริหารจัดการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรม โดยไม่ขัดแย้งกับมาตรฐานการศึกษาในภาพรวม

3) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์

จากการศึกษา สามารถจำแนกปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ออกเป็น 8 ปัจจัยดังนี้

3.1) การมีส่วนร่วมของชุมชน ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม โดยเป็นการเข้ามามีบทบาทของผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่และสมาชิกในชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ในการพัฒนาเนื้อหาการเรียนรู้ให้มีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับความเป็นจริงของวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน

3.2) การบูรณาการเนื้อหาวัฒนธรรมเข้ากับหลักสูตร โดยการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนจะต้องมีการนำข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เนื้อหาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาการเรียนรู้ นอกจากนี้ การบูรณาการไม่เพียงแต่เพิ่มเนื้อหาในเอกสารประกอบการเรียนการสอนเท่านั้น แต่เป็นการนำกิจกรรม วัฒนธรรมและประเพณีที่ปฏิบัติจริงมาสร้างเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ผ่านการทำงานศิลปะ การแสดง หรือการจัดกิจกรรมตามเทศกาลสำคัญ

3.3) การพัฒนาครูผู้สอน เนื่องจากครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรม โดยครูควรมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีทักษะในการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งการพัฒนาศักยภาพครูสามารถทำได้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาภาคสนามและการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

3.4) การใช้ภาษาแม่ในกระบวนการเรียนการสอน เนื่องจากภาษาแม่ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรม อีกทั้งการใช้ภาษาแม่จะช่วยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนกับวัฒนธรรมของตนเอง และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในภาษาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

3.5) การสนับสนุนจากนโยบายและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากนโยบายทางการศึกษาที่สนับสนุนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับชุมชนและโรงเรียน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) รวมถึงมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากร สนับสนุนการวิจัย และสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้

3.6) การออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของวัฒนธรรม โดยการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้กิจกรรมที่เหมาะสมจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ผ่านนิทานพื้นบ้าน การทำอาหารตามสูตรดั้งเดิม หรือการฝึกฝนทักษะดนตรีพื้นบ้าน

3.7) การใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น การสร้างสื่อดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การใช้แอปพลิเคชันเพื่อการศึกษา หรือการเผยแพร่เนื้อหาผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง

3.8) การประเมินและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากการประเมินผลการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญในการตรวจสอบความสำเร็จและปรับปรุงกระบวนการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินควรรวมถึงการเก็บข้อมูลจากผู้เรียน ชุมชนและครูผู้สอน เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและระบุปัญหาที่ต้องการการแก้ไข

4) แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม/พื้นที่ สามารถออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่มุ่งสู่การขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติ ดังนี้

4.1) การศึกษาภูมิหลังและความต้องการของชุมชน โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

- สืบค้นข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ โดยครู/ทีมพัฒนาหลักสูตร ควรมีความทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมายให้ชัดเจน
- สร้างการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่น โดยมีการเชิญผู้นำชุมชน ปราชญ์พื้นบ้าน หรือผู้รู้ประจำถิ่น มาร่วมพูดคุยและให้ข้อมูลจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมุมมองที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ประเมินความต้องการการเรียนรู้ จากการถามถึงสิ่งที่ชุมชนต้องการจะพัฒนา และใช้เป็นเป้าหมายสำหรับการออกแบบหลักสูตร

4.2) การออกแบบหลักสูตรและหน่วยการเรียนรู้ (Curriculum and Module Design) มีหลักสำคัญในการออกแบบ ดังนี้

- บูรณาการสาระวิชาตามวิถีชีวิต โดยเป็นการเลือกสาระวิชาหลัก (ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ฯลฯ) และเชื่อมโยงกับกิจกรรมหรือเนื้อหาที่ตรงกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

- การจัดกระบวนการเรียนรู้บนฐานโครงงาน (Project-based Learning) ด้วยการส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างผลงานหรือโครงงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
- มีแผนบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Integrated Learning Plan) โดยเป็นการร่วมมือกับครูหลายกลุ่มสาระวิชา เพื่อออกแบบแผนการเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ที่หลากหลาย

4.3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

- การลงพื้นที่ชุมชน (Field Study) มีการนำผู้เรียนไปสังเกตสถานที่จริง เช่น ทุ่ง นา แหล่งน้ำ ป่า หรือสถานที่ประกอบพิธีกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้ได้เห็นบริบทของวัฒนธรรมและการใช้ชีวิต
- การเรียนรู้โดยใช้ผู้รู้ท้องถิ่นเป็นครู (Community-based Instructors) เช่น การเชิญปราชญ์ ช่างฝีมือ ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือบุคคลสำคัญในชุมชนมาเป็นวิทยากรในชั้นเรียน หรือจัดเวทีเรียนรู้นอกห้องเรียนตามสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชน
- การปฏิบัติจริง (Hands-on Activities) โดยสนับสนุนให้ผู้เรียนทดลองทำงานช่างงานหัตถกรรม การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การประกอบอาหาร หรือร่วมพิธีกรรมบางส่วน เพื่อให้สัมผัสกับวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ (Intercultural Exchange) ในกรณีที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง ควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม เช่น การจัดตลาดนัดวัฒนธรรม หรือเวทีแลกเปลี่ยนศิลปะการแสดง เพื่อขยายมุมมองและเพิ่มความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4.4) การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment) มีหลักการสำคัญ ดังนี้

- ใช้การประเมินที่หลากหลาย พิจารณาใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) หรือการประเมินโครงงาน (Project Assessment) ที่ผู้เรียนต้องนำเสนอผลงาน วิเคราะห์ข้อมูล หรือสาธิตทักษะจริงจากสิ่งที่เรียนรู้
- การประเมินแบบเน้นกระบวนการ (Formative Assessment) ไม่จำกัดเฉพาะผลลัพธ์ แต่เน้นสังเกตพฤติกรรม ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนระหว่างทาง เช่น การมีส่วนร่วมในการค้นคว้า ความร่วมมือกับชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ ในการดำเนินกิจกรรมหรือการสื่อสารระหว่างเพื่อน
- การประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) เปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะว่าผลงานของผู้เรียนสอดคล้องกับความต้องการและวัฒนธรรมของชุมชนหรือไม่

4.5) การสานสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

- ส่งเสริมการเป็น “โรงเรียนชุมชน” โดยสถานศึกษาควรเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- สนับสนุนบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดให้มี “ชมรม” หรือ “ค่าย” ที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น ชมรมดนตรีพื้นบ้าน ชมรมวิจัยสมุนไพรพื้นถิ่น เป็นต้น

- มุ่งสร้างเครือข่ายกับองค์กรต่าง ๆ ประสานงานกับหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษาระดับสูง เพื่อขอการสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ หรือแนวทางการพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน

ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์

5) ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์

การจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นแนวทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน แนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากหลายทฤษฎีการเรียนรู้ เช่น Constructionism, Sociocultural Theory, Non-formal and Informal Education, Cultural Capital และ Holistic Learning ซึ่งต่างชี้ให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมจริง

แนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลและความต้องการของชุมชน การออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการเนื้อหาวิชาการกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและผู้รู้ท้องถิ่น การใช้เครื่องมือประเมินผลที่หลากหลายเพื่อชี้วัดทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติ ตลอดจนการสานสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน

อย่างไรก็ตามกระบวนการดังกล่าวต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายด้าน จึงควรมีกระบวนการ/การดำเนินงานที่เอื้อและส่งเสริมให้เกิดการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

1) ส่งเสริมหลักสูตรท้องถิ่นและนวัตกรรมการสอนเชิงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างจริงจัง โดยกำหนดนโยบายที่ยืดหยุ่น ให้ครูและชุมชนสามารถออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างหลากหลาย รวมทั้งสนับสนุนด้านงบประมาณ อุปกรณ์การสอน และการอบรมครู

2) ยกระดับทักษะของครูและบุคลากรทางการศึกษา ควรมีโครงการพัฒนาศักยภาพครูในการสอนแบบบูรณาการวัฒนธรรม การใช้ภาษาแม่ การเรียนรู้ฐานชุมชน และเทคนิคการประเมินผลเชิงคุณภาพ อาจจัดเป็นหลักสูตรฝึกอบรม หรือโครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครูในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งสร้างเครือข่ายครูที่เน้นการศึกษابนฐานวัฒนธรรม

3) เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง โรงเรียนควรวางแผนอย่างเป็นระบบในการดึงคนในชุมชนและผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาเป็นวิทยากร การเป็นที่ปรึกษาด้านวิถีชีวิต หรือแม้แต่การร่วมทำกิจกรรมกับนักเรียน เปิดพื้นที่สื่อสารให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

4) สร้างพื้นที่สาธารณะและสื่อประชาสัมพันธ์ มีการจัดเวทีสาธารณะ นิทรรศการ หรือสื่อออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ผลงานของผู้เรียนและเรื่องราวของวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างการยอมรับ

และความเข้าใจในหมู่คนทั่วไป อาจทำในรูปแบบช่อง YouTube หรือบล็อกเล่าเรื่อง รวมถึงการทำสารคดีชุมชน ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วม

5) *วิจัยและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง* โดยสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และเชิงปริมาณ (quantitative research) เพื่อประเมินผลกระทบของการจัดการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อผู้เรียนและชุมชนในระยะยาว รวมถึงการเผยแพร่บทเรียนจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จสู่พื้นที่อื่นเพื่อพัฒนาต่อยอด

6) *บริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม* เนื่องจากสังคมไทยยังคงเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก ดังนั้น โรงเรียนและชุมชนจำเป็นต้องเฝ้าระวังและปรับตัว โดยผสานองค์ความรู้สมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะ “บูรณาการสองทาง” คือ ยืนอยู่บนฐานวัฒนธรรม แต่ไม่ปิดกั้นการเรียนรู้จากภายนอก

กลุ่ม

กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ

กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ

การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบาง (กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ) มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องขังในสถานพินิจ และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน
- 2) ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน
- 3) จัดทำข้อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ในเบื้องต้นที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม: กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

โดยมีรายละเอียดกลุ่มตัวอย่าง ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการดำเนินงาน และผลการศึกษา ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร (บ้านเมตตา) 1 แห่ง และศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ฝึกฯ บ้านลิริณธร และศูนย์ฝึกฯ เขต 5 อุบลราชธานี

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีการดำเนินงาน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบประยุกต์ในทางสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องขังในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนในประเทศไทยทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และในต่างประเทศ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสังเกตการณ์ระดับพื้นที่ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การรวบรวมข้อมูล (Data collection) ใช้วิธีปรากฏการณ์วิทยาเพื่อการสังเกตการณ์ระดับพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา จากนั้นมีการประเมินเชิงจิตวิสัยโดยนักวิจัย 3 ท่าน ที่มีคุณสมบัติและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนปรากฏการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากแบบสอบถาม เอกสารองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน ที่ต้องขังในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบาง (กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ) ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องขังในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน สามารถสรุปได้ดังนี้

- หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบหลัก เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ต้องขังในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน คือ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งแบ่งโครงสร้างการบริหารจัดการออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 77 แห่ง

(2) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน 21 แห่ง

โดยมีระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ (1) ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยการอนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนออกไปศึกษาในสถานศึกษาประเภทไปมานอกสถานพินิจ พ.ศ. 2544 (2) ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าด้วยหลักสูตรการฝึกอบรมเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2544 และ (3) ระเบียบกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ว่าด้วยการกำหนดหลักสูตร หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมให้แก่เด็กและเยาวชน พ.ศ. 2564

- ตัวอย่างการจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจในต่างประเทศ

(1) ประเทศสหรัฐอเมริกา มีระบบการศึกษาเพื่อแก้ไขเด็กและเยาวชน (Juvenile Correctional Education Systems) มีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูเยาวชนที่กระทำผิดและเตรียมความพร้อมให้เยาวชนสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างสมบูรณ์ โดยดำเนินงานที่มีความแตกต่างตามโครงสร้างทางกฎหมายและนโยบายของแต่ละรัฐ และการศึกษาของเยาวชนในสถานพินิจจะได้รับการจัดการโดยรัฐบาลท้องถิ่นและหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐนั้น ๆ

(2) ประเทศสหราชอาณาจักร มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กต้องขัง (Education in youth custody) ที่มุ่งเน้นให้เด็กได้รับการศึกษา 15 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รวมถึงมีแผนการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องหลังจากได้รับการปล่อยตัว โดยแบ่งการจัดการศึกษาเป็น 3 ประเภท ได้แก่ สถาบันเยาวชนผู้กระทำความผิด (Youth Offender Institution: YOI) ศูนย์ฝึกอบรมปลอดภัย (Secure Training Centers: STC) และ สถานสงเคราะห์เด็กปลอดภัย (Secure Children's Homes: SCH)

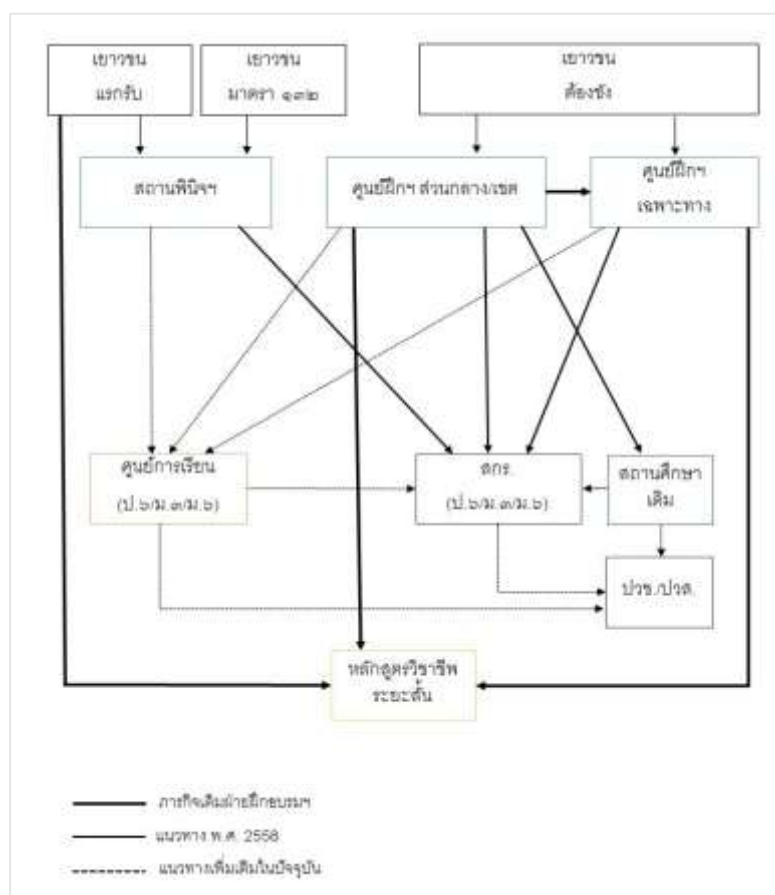
(3) ประเทศญี่ปุ่น มีโรงเรียนฝึกอบรมเยาวชน (Juvenile Training School) ที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูเยาวชนผ่านการศึกษา ให้เยาวชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง ปรับปรุงตนเอง กลับคืนสู่สังคมและไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ อีกทั้งมีหลักสูตรแนะแนวเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การศึกษาทางด้านอาชีพ การศึกษาสามัญทั่วไป และการศึกษาพิเศษ

(4) ประเทศสิงคโปร์ มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบโรงเรียนเรือนจำ (Prison school) ที่เรียกว่า ศูนย์คาบูกิต (Kaki Bukit Center (KBC) Prison School) โดยจะใช้โปรแกรมการฝึกอบรมการฝึกฝนและเปลี่ยนแปลงนิสัย มีการศึกษาวิชาสามัญและวิชาชีพ และการฝึกอบรมด้านศีลธรรมร่วมกับกิจกรรมสันทนาการต่าง ๆ

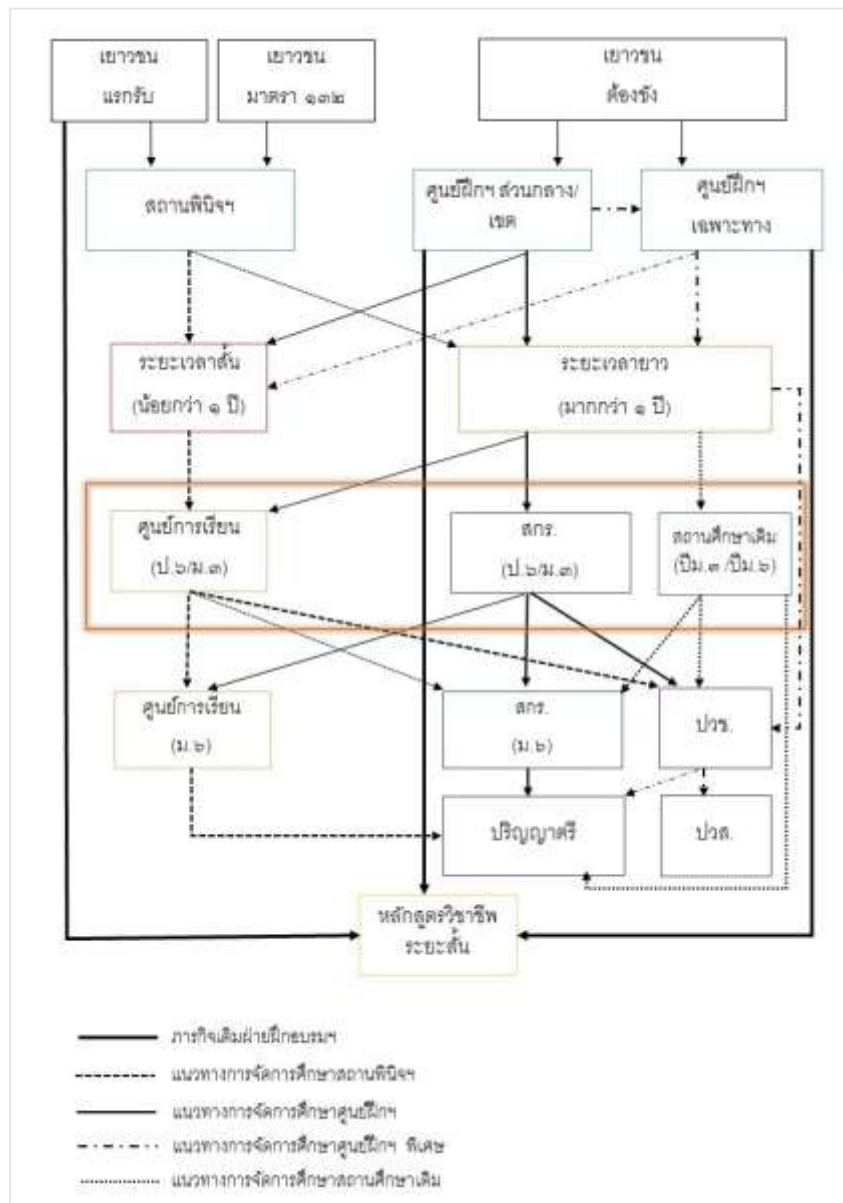
- การจัดการศึกษาและการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจในประเทศ

ในประเทศไทย สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแต่ละแห่งจะจัดโครงการ/หลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพสำหรับอบรมเยาวชนที่อยู่ภายใน โดยเป็นการสอบถามความต้องการในการเรียนรู้ อาชีพที่สนใจ และให้ทางเลือกในการอบรมฝึกฝน อย่างไรก็ตามหลักสูตรการฝึกอบรมดังกล่าวไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาความต้องการของตลาดแรงงาน หรือความสอดคล้องกับหลักสูตรของกรมอาชีวศึกษา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนหลังได้รับการปล่อยตัว

- แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจในปัจจุบัน

การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจในปัจจุบัน เน้นหลัก ๔ ฝึก ได้แก่ ฝึกกาย ฝึกจิต ฝึกความคิด และฝึกอาชีพ หลักบ้าน/โรงเรียน/วัด/ชุมชน เพื่อสร้างให้สถานพินิจเป็นเสมือนโรงเรียน ลบภาพเรือนจำ รวมถึงมีกระบวนการประสานความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ/สพฐ./สกร. อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ข้อตกลง MOU กับ สกร. ที่มีต่อกันในปี พ.ศ. 2558 ข้อตกลงความร่วมมือกับศูนย์การเรียนรู้ (ตามมาตรา 12 สังกัด สพฐ.) การจัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ/วิชาชีพชั้นสูงกับวิทยาลัย/สถาบันสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และกำลังทำความร่วมมือกับกรมแรงงาน เพื่อให้เด็กสามารถสอบเทียบโอนมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพและมาตรฐานแรงงานได้

2) ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ในเบื้องต้นที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม: กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

(1) กรมพินิจฯ กำหนดทิศทางและนโยบายในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นเหมือนโรงเรียนประจำ ไม่มีภาพของเรือนจำ เน้นวิชาการและวิชาชีพเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมและไม่กลับมากระทำผิดซ้ำ ซึ่งอาจกำหนดให้มีนโยบาย/แผนงาน ดังนี้

1.1) ส่วนพัฒนาพฤตินิสัย ฝ่ายอภิบาลและการพินิจ

1.1.1 ควรเพิ่มบทบาทของครูแม่บ้านผ่านการเพิ่มชั่วโมงการพูดคุยเพื่อเป็นกลไกและเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม

1.1.2 พิจารณาแนวทางในการกำกับดูแล คำเรียกเยาวชนและกระบวนการควบคุมความปลอดภัยต่าง ๆ เพื่อลดความรู้สึกของการเป็นโรงเรียนเรือนจำและความเป็นนักโทษแก่เยาวชน

1.2) ส่วนพัฒนาพหุตินิสัย ฝ่ายการศึกษาและฝึกวิชาชีพ

1.2.1 การพัฒนาทักษะ (upskill) บุคลากรผ่านในการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรประจำปี

1.2.2 การพิจารณาค่าตอบแทนพิเศษ มีค่าเสี่ยงภัยตามพื้นที่

1.2.3 การบริหารจัดการอัตรากำลัง การลดอัตราการลาออกของครูวิชาชีพ

(2) กองยุทธศาสตร์และแผนงาน จัดทำ/จัดให้มีข้อเสนอแนะแนวทางการพิจารณางบประมาณที่เหมาะสมกับการพัฒนาด้านการศึกษาของสถานพินิจฯ และศูนย์ฝึกฯ รวมถึงมีการแก้ไขปัญหางบประมาณติดลบ หรือ ทรัพยากรด้านการศึกษาไม่เพียงพอต่อกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ

(3) กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการและสนับสนุนในประเด็นต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังนี้

3.1) กรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดย สกร.จังหวัด ให้การสนับสนุนสวัสดิการและสวัสดิภาพของผู้สอน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายของครูที่เดินทางไปสอนที่ศูนย์ฝึกฯ ความปลอดภัยของผู้สอนในชั้นเรียน การสนับสนุนงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายในการส่งข้อสอบสำหรับเยาวชนฝากเรียนแก่ สกร.ต้นทาง รวมทั้งพิจารณาแนวทางการส่งข้อสอบข้ามศูนย์ฯ สำหรับนักศึกษาฝากเรียนให้ทันเวลาสอบของแต่ละศูนย์สอบ

3.2) กรมส่งเสริมการเรียนรู้ โดย สกร.ระดับอำเภอ/เขต ให้การสนับสนุนครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญ และการช่วยฝึกสอนวิชาสามัญให้แก่ครูของสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกฯ

3.3) สพร. ให้การกำกับดูแลการจัดการเรียนการสอน และการรับรองวุฒิการศึกษาของศูนย์การเรียนตามมาตรา 12 อย่างเหมาะสม

(4) กระทรวงศึกษาธิการ สนับสนุนแนวทางการศึกษาของเยาวชนในสถานพินิจผ่านการดำเนินการตามแนวทางขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 - 2569 เรื่องที่เน้นการเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา (Anywhere Anytime) เรียนฟรี มีงานทำ “ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” มีระบบหรือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ โดยผู้เรียนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไปจนถึงวิเคราะห์หาจุดเชื่อมโยงการทำงานเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนมาตรการการจัดการเรียนรู้ตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา (Zero Drop out) ให้มีโอกาสดำเนินการการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย โดยอาจดำเนินการดังนี้

4.1) จัดตั้งส่วนงาน/ฝ่ายงานสำหรับการประสานงาน-ส่งต่อข้อมูลผู้เรียนกลุ่มเปราะบาง เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ หรือกลุ่มอื่น ๆ ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากบริบทของการย้ายสถานศึกษา การย้ายศูนย์การเรียน หรือ สกร. ซึ่งอยู่คนละส่วนราชการ การติดต่ออย่างเป็นทางการมีลำดับขั้นที่ทำให้การประสานงานล่าช้า ส่วนงาน/ฝ่ายงานที่อยู่ส่วนกลางจะเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน (logic model) ระหว่างสถานพินิจฯ ศูนย์ฝึกฯ ศูนย์การเรียนและ สกร. จนเกิดกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีในการจัดการเรียนรู้แก่เยาวชนในสถานพินิจฯ ได้

4.2) มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาข้อค้างคานคุณภาพทางการจัดการศึกษาระหว่างสถานศึกษาในระบบ (ศูนย์การเรียนตามมาตรา 12) และนอกระบบ (สกร.) ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มเปราะบางได้อย่างเหมาะสม เช่น การเชื่อมโยงข้อมูล - การรับรองมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การเรียนกับ สกร. เพื่อให้เกิดการส่งต่อ-เทียบโอนวิชาได้

ข้อเสนอแนะทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม

จากการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ (2) กลุ่มชาติพันธุ์ และ (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ สามารถสรุปข้อเสนอแนะทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ที่ไม่ละเลยคนทุกกลุ่ม โดยกระทรวงศึกษาธิการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเร่งดำเนินการ ดังนี้

1) กำหนดจุดมุ่งหมาย/เป้าหมายการศึกษาและการเรียนรู้เฉพาะสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม โดยมุ่งให้ความสำคัญกับความต้องการ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละบุคคล/ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน/บุคคลเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้า ตัวของตนเอง ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคมได้อย่างยั่งยืน

2) พัฒนานโยบาย แนวปฏิบัติ และคู่มือการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียน/กลุ่มเปราะบางทางสังคม โดยเป็นการพัฒนาและออกแบบนโยบายและแนวปฏิบัติจากการศึกษาข้อมูลและความต้องการเฉพาะของผู้เรียน/กลุ่มเปราะบางทางสังคมจริง

3) สนับสนุนให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรเฉพาะตามบริบท หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน/กลุ่มเปราะบางทางสังคม หลักสูตรที่บูรณาการเนื้อหาวิชาการเข้ากับความต้องการของแต่ละกลุ่ม โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน/กลุ่มเปราะบางทางสังคม ครู และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย

4) พัฒนาและยกระดับทักษะของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน/กลุ่มเปราะบางทางสังคม อาจจัดเป็นหลักสูตรฝึกอบรม หรือ โครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครูในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งสร้างเครือข่ายครูที่เน้นการรวมกลุ่ม/การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความแตกต่างหลากหลาย

5) ร่วมกับสถานศึกษาในการออกแบบและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้การสอน ที่เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย มีการใช้เครื่องมือประเมินผลที่มีความยืดหยุ่น เพื่อชี้วัดทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติ รวมทั้งให้การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรการเรียนรู้แก่ครูผู้สอนและผู้เรียนอย่างเหมาะสม ตลอดจนสานสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนเพื่อไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ที่มุ่งขจัดความเหลื่อมล้ำทางสังคมร่วมกัน

6) สร้างและพัฒนาพื้นที่สาธารณะและสื่อประชาสัมพันธ์ มีการจัดเวทีสาธารณะ นิทรรศการ หรือสื่อออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ผลงานของผู้เรียนและเรื่องราวของกลุ่มเปราะบางทางสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างการยอมรับและความเข้าใจที่ถูกต้องในหมู่คนทั่วไป

7) วิจัยและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ประเด็น การจัดการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางทางสังคม มีการประเมินผลกระทบของการจัดการเรียนรู้ และเผยแพร่บทเรียนจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จไปสู่พื้นที่อื่น เพื่อพัฒนาต่อยอดและสร้างผลลัพธ์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ประวิต เอราวรรณ	เลขาธิการสภาการศึกษา
นายนิติ นาชิต	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นายฤทธิ ประสานสอน	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางอำภา พรหมวาทย	ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนการศึกษา
นางโชติกา วรรณบุรี	ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้

ผู้ทรงคุณวุฒิและพิจารณารายงาน

ดร.รวิช ตาแก้ว	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก สุวรรณบัณฑิต	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
นายอภิรักษ์ ธรรมเสนา	ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ของกลุ่มชาติพันธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิสร จันทรสข	คณบดีคณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรียบเรียงและจัดทำรายงาน

นางสาวกรกมล จิ่งสำราญ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วม และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
นางสาวอุบล จิ่งสำราญ	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวสิริกานต์ แก้วคงทอง	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวกชวดี เกิดบัณฑิต	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวกรกมล จิ่งสำราญ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วม และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
นางสาวทัศนีย์ เนียมบุปผา	นักวิชาการศึกษาชำนาญการพิเศษ
นางสาวอุบล ตรีรัตน์วิชา	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาววรรณกรณ์ คุณเวช	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวสิริกานต์ แก้วคงทอง	นักวิชาการศึกษาชำนาญการ
นางสาวกชวดี เกิดบัณฑิต	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นางสาวเฉลิมพร ปัญญาสุธารส	นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ
นางสาวลัทธพรพรรณ เดชสุภา	ผู้ช่วยนักวิชาการ

กลุ่มพัฒนานโยบายด้านการมีส่วนร่วมและการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ขอขอบคุณเว็บไซต์สำหรับออกแบบปกและศิลปกรรมภายในเล่ม www.canva.com

VULNERABLE
GROUP

สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

GROUP
VULNERABLE